

ENRIC VALOR I VIVES
1911-2000

1. *Vida i obra*: Enric Valor i Vives va nèixer el 22 d'agost de 1911 a Castalla (l'Alcoià), al si d'una família de propietaris agrícoles cultes i lliberals, i a banda descendia per part dels avis, de Penàguila (l'Alcoià), pel pare, i de Dénia (la Marina), per la mare. A una edat que els altres xiquets només juguen ell llegia llibres de literatura realista com Madame Bovary, sentia contar històries i contes de boca de sa mare, i son pare li portava revistes de Barcelona, com «*L'esquella de la Torratxa*». Als 10 anys ja començà a escriure narracions curtes en valencià, com *El secret del castell*.

Els diumenges, en l'època de la cacera, acompanyava son pare per les serres d'Aitana i Mariola, fet que li va permetre familiaritzar-se amb la natura i en concret amb els noms de les plantes, dels animals, dels ocells, de les muntanyes i de la climatologia, aptituds que després abocarà en les seues narracions. I també aguditzar les seues qualitats d'observador.

Als 11 anys féu l'examen d'ingrés a l'Escola de Comerç d'Alacant, on posteriorment es graduà com a professor Mercantil.

La Primera Guerra Mundial portà els primers problemes econòmics a la seua família, fet que la durà en 1926 a traslladar-se a Elda, poble de parla castellana en ple Vinalopó. Ací comença a treballar en la Secció Jurídica de la Unió Nacional de Fabricants de Sabates d'Elda i es posa a festejar amb la seua muller. També en esta ciutat industrial entra en contacte amb el Partit Comunista, del qual serà membre fins 1940 i allí viu la proclamació de la República.

En 1932, la família es trasllada a viure a Alacant, on esdevindrà l'ànima de la revista *El tio Cuc*, i on trobem els seus primers escrits gramaticals, amb una secció titulada «Curs de Gramàtica Valenciana», i gràcies al qual la revista normalitza la seua ortografia, d'acord amb les *Normes de Castelló*, el 1934. Allí es fa secretari de l'Agrupació Regionalista Alacantina. En esta revista trobem a més el Valor més nacionalista: republicà, d'esquerres, autonomista i clarament catalanista, que ni la guerra civil, primerament, ni posteriorment el règim de Franco no li permetran exercir fins l'època democràtica, on a més de ser membre del partit Comunista Unificat de València, votant del PSPV, simpatitzant i afiliat a la Unitat del Poble Valencià, va recuperar la seua activitat cívica des de la presidència del Bloc de Progrés Jaume I el 1995, càrrec que tants problemes li ha costat amb el president de la Generalitat Valenciana actual.

Des del 1933 entra en contacte amb el Centre d'Actuació Valencianista, col·labora en el periòdic *El Camí*, i coneix Adolf Pizcueta, Carles Salvador i Miquel Duran i Tortajada. Pel setembre de 1934 comença a treballar a Catarroja en una cooperativa arrossera i viu a València: d'aquest any és la publicació del seu primer relat *L'experiment de Strolowickz* en la revista *El Camí*, i els seus primers rudiments de gramàtica *el Llibre de l'infant*, cató o beceroles destinades a l'ensenyament de xiquets petitons, presentat a un concurs convocat per Gaetà Huguet i Carles Salvador, per dotar els valencians d'algun llibret paregut al *Llibre dels infants*, de Dalmau Carles Pla, de 1932 —aquest llibret no figura en cap de les biografies d'Enric Valor, a pesar de ser publicat per mi i Alfons Vila en la revista *Almaig* de 1994, p. 22-32—. En 1935, es mor son pare, es casa amb Mercedes Hernández Barrachina i naix el seu fill Enric, que en els darrers anys l'ha ajudat en les tasques lexicogràfiques i en la representació d'ell i de la família en el conjunt d'homenatges que ha rebut en els darrers anys per tota la geografia valenciana.

Un dia abans de l'alçament havia enviat una novel·la a Barcelona *El misteri del canadian*, per a ser editada per l'editorial Catalonia, però desgraciadament es va perdre per l'alçament del general Goded, i ja no va poder recuperar-la mai perquè el seu pis de València també va ser saquejat pels refugiats republicans que l'habitaren durant la Guerra Civil.

Va ser mobilitzat en 1937, però després d'uns mesos va ser enviat a Castalla a dirigir una cooperativa agrícola.

Acabada la guerra i salvat de la presó de miracle, hagué d'ajornar la seua activitat literària, política i periodística, no només per la repressió franquista, sinó també per la necessitat d'alimentar la seua família. Per a tal fi, amb el seu germà, creà diversos negocis com el transport de carbó de la conca minera aragonesa a València (1942-1945), un negoci de recanvis d'automòbil (1946) i altres. Esta activitat li permeté conèixer el Nord de la província de Castelló, completant així la coneixença del País Valencià: Alacant, on nasqué i va viure, València, on visqué, i Castelló, on treballà.

Estes tasques les compaginà des de 1946 amb la lectura de textos literaris a la Biblioteca de l'Ateneu Mercantil de València, o acudint a la rica biblioteca en literatura catalana de Miquel Àdler, i, assistint a les tertúlies del grup *Torre*, dirigit pel mateix Àdler i Xavier Casp, pogué conèixer, entre altres, Joan Fuster, Emili Beüt, Josep Iborra, Miquel Dolç i esporàdicament Francesc de Borja Moll, Josep Maria de Casacuberta i Miquel Batllori. Precisament en

1949, publicarà en esta editorial el primer volum de les *Rondalles valencianes*, i en 1951 el segon. Es tractava de rondalles que ell havia sentit de petit, o que arplegava pels pobles de gent gran, i que ell literaturitzava i allargava fins a fer vertaderes obres literàries, contes cultes en paraules de Vicent Escrivà, el seu millor estudiós.

En 1949 entrà a formar part de la secció de Literatura i Filologia de Lo Rat Penat, juntament amb Carles Salvador, Enric Soler i Godes, Josep Giner, el seu mestre de llengua, i posteriorment Ferrer Pastor. Allí, va impartir el seu primer curs de valencià, juntament amb Josep Giner, va fer a instàncies de Josep Giner unes anotacions valencianes al diccionari Fabra, i la revisió de la *Gramàtica Valenciana* de Carles Salvador. A partir d'aquesta època aguditza la seua dedicació a la llengua i la literatura del País Valencià i publica les *Narracions de la Foia de Castalla*, en l'editorial Barcino (1953), el tercer volum de les *Rondalles valencianes* en Torre (1958), la primera edició de *L'ambició d'Aleix* (1960), escrita des de feia deu anys, i començada en 1942, després de moltes peripècies per la censura i eliminar del seu desenllaç novel·lesc l'adulteri dels protagonistes, i tradueix *Años y leguas* de Gabriel Miró, en 1967, encara inèdita.

En 1962, de la mà de Francesc Soriano comença a col·laborar en els periòdics del Movimiento *Jornada i Levante* on publicarà un curs de llengua, diverses narracions i articles d'opinió. En acabant, en 1964, el primer volum *Meravelles i picardies* en l'editorial Estel, fundada per Pizcueta i dirigida per Sanchis Guarnier, al qual seguirà el segon en 1970.

En esta època, esperonat i fitxat per Joan Senent Anaya, a qui havia conegut en 1946 en l'Ateneu Mercantil, es decideix a centrar el seu treball ja totalment en la recuperació lingüística i nacional dels valencians, escrivint petites novel·les com són les rondalles, seguint el consell de Sanchis Guarnier, escrivint gramàtiques catalanes destinades a valencians i textos per a ús de l'ensenyament com *Lea valenciano en diez días (Breve método de pronunciación del catalán-valenciano-balear)*, Fermar, 1966; *Curso de lengua valenciana*, Gorg, 1966, i començant un programa de valencianització de la nostra societat a partir del seu treball de redactor en cap —i únic, i director efectiu— del butlletí bibliogràfic valencià *Gorg*, creat i dirigit per Joan Senent des de l'editorial Gorg, de 1969 a 1972. Com ell mateix diu a Rosa Serrano, en les *Converses amb un senyor escriptor* (p 94-95): «El delegat del Ministeri autoritzà molt restringidament la publicació d'una revista literària que es limitaria a fer comentaris sobre obres que haguessen estat publicades amb l'autorització de la rígida censura d'aleshores [...]. Certament la revista *Gorg* va causar una immensa commoció valencianista i patriòtica en tot el nostre país [...] és interessant la profusió de comentaris de tota mena que es pogueren fer amb gran habilitat dels redactors, basant-se solament en la mínima autorització oficial. S'hi parlà de moltíssims aspectes de la cultura i fins i tot, amb precaució de tota mena de temes que afectaven el nostre País i la nostra societat». (Una valoració de l'impacte d'esta revista es pot trobar en E. Benavent / E. Casanova, «Els inicis del moviment nacionalista valencià a través de les «Cartes al director» de la revista *Gorg* (1969-1972)», *CEU*, 9, 1999, p. 159-170).

En esta fase de col·laboracions amb Joan Senent edita el seu important llibre *Millorem el llenguatge*, Gorg, 1971; 3 & 4, 1979, refosa de les seues lliçons publicades en *Jornada*, llibre que Joan Solà, va qualificar de modèlic: «Vet aquí un llibre que no vacillo a qualificar d'extraordinari i de modèlic. Crec que és el llibre que més ha aconseguit allò que deia Fabra: que cada dialecte es preocupés d'enriquir-se i depurar-se per tal que després ens poguéssim retrobar tots. El lector trobarà en aquest llibre una gran riquesa de llenguatge, una sòlida i segura informació, un gran tacte (molta delicadesa, prudència i pedagogia). Difícilment es podria demanar més.» (*Del català incorrecte al català correcte*, Edicions 62, 1977, p. 226) i *Curso medio de gramàtica catalana referida especialment al País Valencià*, 1973, Gorg, la primera vegada que s'usa en una gramàtica el nom de català a València. I el primer volum de l'*Obra literària completa*, format per les rondalles de tema meravellós, Gorg, 1975 i el segon, 1976.

En esta mateixa època comença la seua col·laboració amb el pare Pere Riutort, treballant en l'important *Llibre del Poble de Déu* (València, 1975) i llibres de text com *Llebeig*, *Mestral o Gregal*, editats pel mateix Riutort. En 1977, comença la seua col·laboració amb l'editorial Tres i Quatre, tot publicant *Curs mitjà de gramàtica catalana*.

Cansat de tanta col·laboració, i sobretot, albirant un nou futur sense censura per a les seues novel·les o veient l'arribada de nous gramàtics com Vicent Pitarch, que li prologà la gramàtica de 1977 (Valor sempre es va considerar un gramàtic i un rondallista de circumstàncies), es va decidir a emprendre la vocació de la seua vida, la novel·lística, i comença la trilogia el Cicle de Cassana: *Sense la terra promesa* (1980), *Temps de batuda* (1983) i *Enllà de l'horitzó* (1991), al meu parer l'obra més important i original de la seua immensa producció.

En aquestes obres Enric Valor conjuminà amb un magisteri innegable, el seu coneixement natural del català, la seua formació lingüística (autodidacta), la fidelitat racional als postulats fabrians, els seus coneixements de la natura i de la geografia del muntanyam alcoià i la seua sensibilitat literària, en paraules de Vicent Brotons.

L'entrada del valencià en l'ensenyament obligatori, amb la Llei d'ensenyament i ús del valencià (1983), va fer, però, que no s'apartara totalment de les obres de divulgació, unes vegades per suplir una mancança molt sentida, com per exemple, en *Temes de correcció lingüística*, d'Eliseu Climent, 1983, o *La flexió verbal*, Eliseu Climent, 1983, reeditada més de vint vegades; d'altres, per l'amistat amb l'editor, com en *Expressions peculiars de la llengua: locucions i frases fetes*, feta en col·laboració amb Rosa Serrano, Tàndem, 1993; altres, per donar als jòvens una mostra de part del seu vocabulari, de la seua visió del lèxic, com en *Vocabulari fonamental*, Plaza i Janés, 1988 o *Vocabulari escolar*, Carena, 1989, en estos casos ajudat pel seu fill. I de reeditar i reescriure obres menors per a dotar els docents i aprenents de bons textos de literatura i de llengua, com per exemple: *Narracions intranscendents*, en Fernando Torres, 1982, *La idea de l'emigrant* (1982), les 36 Rondalles, de la seua obra completa, en 8 volums, publicades per la Federació d'Entitats Culturals, en 1984, amb un glossari complet i magnífic fet per ell mateix; l'adaptació de Rosa Serrano de les Rondalles en 36 volums, ben il·lustrats (Gregal, 1985); *Narracions perennes*, Gregal, 1988. Posteriorment, el fracàs de les editorials valencianes Fernando Torres i Gregal, ha fet que el seu editor de la novel·lística siga Tàndem i Rosa Serrano, qui ha reeditat tota l'obra literària, més una obra nova *Un fonamentalista del Vinalopó i altres contarelles* (1996) i la trilogia del Cicle de Cassana.

Indiscutiblement, una tasca tan immensa com la de Valor, novel·lista, rondaller, gramàtic, lexicògraf, ciutadà, reviscolador de la memòria històrica valenciana «ser valencians és la nostra manera de ser catalans», havia de rebre adhesions, homenatges i reconeixements, sobretot a partir de la instauració de la democràcia. I així, és d'assenyalar que ha rebut els premis i reconeixements següents: Premi Sanchis Guarner de la Diputació de València, 1983; Premi de les Lletres valencianes de l'Ajuntament de València, 1985; Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, Omnium Cultural de Barcelona, 1987; Premi Túria 1991; Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, 1993; Miquelet d'Honor de la Societat Coral El Micalet, 1996; President honorífic del PEN català des de 1996; Premi Cavanilles de l'Institut Valencià d'Excursionisme i Natura, 1997; Doctor Honoris Causa per les Universitats de València, 1993, Mallorca, 1998, Alacant, 1999, Castelló, 1999 i Universitat Politècnica de València, 1999.

S'han dedicat tres simposis a la seua figura: *Simposi d'estudi i festa*, Castalla, 1995 (publicat per la Diputació d'Alacant en 1996), *Valoriana, Estudis sobre l'obra d'Enric Valor*, Castelló, 1999 (publicat per la Universitat Jaume I de Castelló, 1999) i *Jornada d'estudi i homenatge a Enric Valor i la seua obra*, Agullent, 2000 (en premsa, editat per l'IEVall d'Albaida i l'Ajuntament d'Ontinyent). Les associacions culturals locals han dedicat dossiers i estudis a la seua figura, com la revista *Barcella* dels pobles de la Mariola, *Taranà* de Cocentaina

o l'*Esportí* d'Agullent. Les Trobades d'Escoles Valencianes de l'any 2000 s'han dedicat a Enric Valor com a homenatge a la seua obra. A més molts llocs del País Valencià han dedicat carrers al seu nom (com Agullent, Ontinyent i darrerament la ciutat de València), instituts (com el de Silla i Castalla), parcs (com el de Bèlgida), etc. És a dir, a poc a poc s'ha reconegut la seua tasca pel redreçament del País Valencià, i s'ha convertit en un dels referents de la nostra recuperació com a poble. El 1995, l'editorial Tàndem publica *Enric Valor. Converses amb un senyor escriptor*. El 1997, la Caixa d'Estalvis de València organitza una exposició *Enric Valor, un tresor de paraules i de fidelitats*.

Morí el 13 de gener de 2000, a València.

2. *La seua aportació lingüística*: Si el dos amors de Valor van ser la llengua i la narrativa, en paraules de Mila Segarra, fins ara és en la llengua on ha influït més en la resta dels catalanoparlants. En efecte, entre altres aportacions, ell és qui ha desenvolupat a través dels seus textos gramaticals i de la seua obra literària *el policentrisme convergent*, recomanat per Pompeu Fabra i elaborat per Manuel Sanchis Guarner i Josep Giner, que mira de potenciar les solucions valencianes més coincidents amb les formes literàries del Principat en un intent de combinar la fidelitat al llenguatge parlat i l'aproximació a la resta de la comunitat lingüística parlada, en paraules d'Antoni Ferrando. Així, d'acord amb Jordi Colomina: «En la seua obra, aconsegueix un equilibri perfecte entre l'adhesió disciplinada a la normativa unitària i la defensa de les peculiaritats de la nostra bella modalitat, peculiaritats ben legítimes perquè es remunten als segles gloriosos d'esplendor medieval. Podem afirmar que tota la seua producció, gramatical o narrativa, sap trobar el punt dolç entre la parla real, viva i espontània del poble valencià, i el model de llengua convergent amb la resta de varietats del nostre idioma.» (Discurs d'Honoris Causa de Valor per la Universitat d'Alacant, *Barcella*, p 7-8).

Esta manera d'actuar l'ha practicada en morfologia nominal i verbal, com mostren l'èxit de les seues gramàtiques i en especial de la flexió verbal. Per exemple, bandeja formes com *tu eres*, el demostratiu *este*, l'imperfet en *-ara*, el numeral *dèsset* o *huit*, generals a València, davant les formes clàssiques o generals *tu ets*, *aquest*, *l'imperfet en s*, *dèsset* o *disset*, o *vuit*), també en sintaxi, com ha demostrat Abelard Saragossà: Valor, entre altres propostes novedoses, introdueix noves formes sintàctiques *com no tant*, *no tan*, *més poc* al costat de *menys que*, o valors diferents per a les construccions *en +infinitiu* o *al+infinitiu*: «Quan l'infinitiu té valor adverbial temporal, va precedit de la preposició *a* i l'article definit (*al* o *a l'*), si es refereix al passat: *A l'arribar*, *va veure que tots se n'anaven*. Si es refereix al futur, és preceptiu l'ús de la preposició *en*: *En tornar el pare*, *dinarem*».

I això que va renunciar a proposar algunes de les seues idees per disciplina lingüística amb Sanchis Guarner, un dels seus guies de consulta, i per la seua filosofia de treballar per la unió de tots i pel futur de la llengua. Per exemple, ell era partidari d'acostar la flexió verbal a la llengua viva, massa separada al seu parer, i no ho va fer en el grau que pensava. Esta és la causa per la qual renuncià a proposar en la seua flexió i a usar en la seua obra, la velarització en les desinències de la primera persona del present d'indicatiu i el subjuntiu dels verbs de la segoona, com *cullc*, *morc*, *perdc*...

A més personalment va ser un model de llengua oral, amb una llengua perfectament normativa i ben arrelada al seu parlar nadiu («que bé parla eixe senyor el valencià», deien els habitants d'Agullent quan ell els parlava). Model que va intentar transmetre als locutors del programa històric *De dalt a baix*, com ens diu Toni Mestre. Per exemple, ell no pronunciava la *r* final, la *i* del bifenema *ix*, la *o* dels plurals moderns en *os*, i els incoatius els pronunciava en *ex*.

Però sobretot, el seu magisteri ens el dona en l'apartat lèxic. En efecte, Enric Valor és sense cap dubte la persona que més ha contribuït a la recuperació del lèxic i a la dignificació li-

terària del vocabulari popular valencià. Valor heretà el lèxic ric i variat de primeries de segle de les comarques de l'Alcoià i de la Marina, ampliat en els anys 30 pel de l'Alacantí i en els anys 40 pel de l'Horta de València i els Ports de Morella, en una època de vitalitat del món rural on encara es podia viure només en valencià. Esta herència el va fer comprendre més que a ningú, que la recuperació de la llengua havia d'anar acompanyada de l'inventari i posada en circulació de tots els lexemes vius i genuïns, sense importar-li si eren acceptats o no per la normativa lèxica. Els consells del seu mestre Josep Giner, i la visió idíl·lica que tenia del seu valencià: «els valencians tenim grans reserves de vocabulari, que en altres indrets només coneixen a través de la lectura dels clàssics; posseïm un tresor d'expressions magnífiques; conservem girs sintàctics d'una gran puresa [...]. I el nostre deure és preservar-ho, fer-ho valdre, i en una paraula, aportar-ho a la llengua general», com escrivia des de la revista *Gorg*, el «bon català del sud, el nostre valencià obert i sonor» com ell mateix fa dir en la novel·la *Més enllà de l'horitzó*, l'acabaren de reafirmar en esta idea per damunt d'altres opinions de l'època.

I «l'escriptor valencià que posseeix naturalment més llengua viva nadiua, usual, popular, instintivament ben usada, natural, espontània», com deia Giner, sempre ha estat coherent i conseqüent amb estes idees, i tant en les gramàtiques, com en les rondalles i novel·les, com en les obres lexicogràfiques publicades ho ha posat en pràctica: a) En les gramàtiques, exemplificant els usos amb un ric vocabulari valencià general absent dels diccionaris normatius del moment, com: *alcig, bac, bresquilla, creïlla, entabuixar, espernegat, foia, fumaguera, poc-trellat, rabinada, romer, cànter, cartó, cresol, estrela, joguet, llogaret, matalaf, unflar, vetlar*. b) En les obres literàries, rondalles o novel·les, emprant tots els lexemes que creia necessaris per aconseguir el propòsit literari i per salvar les paraules: *aidar, alcavó, alteró, amprar, andròmina, ataul·lar, atrotinat, aïssar, bonegar, carrasca*. c) En els dos diccionaris que edità: *abeltir-se, a bon-dó, aliacrà, bàlsem, bascoll, carpir, capsot, cigró, clim, desduir-se, dessonillar, reballar*.

I no només lèxic, sinó també locucions i frases fetes són usades en tota la seua obra. Tanta importància li dona a la fraseologia que va editar en 1993 un recull modèlic de més de 1.000 «expressions peculiars de la llengua». Per exemple, *a hora horada, a la dula, de gaidó, esparpellat com un teuladí, fet un lluquet, tes com un fus*.

Esta idea de revisar el lèxic genuí viu el portà a anotar els sinònims valencians del diccionari Fabra en 1948, en un document —publicat per mi— titulat *Llista de paraules del Fabra que caldrà esmenar*, notes que van ser enviades per Giner a Coromines, gràcies a les quals la presència valenciana en el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* va ser important. En total són 1.019 paraules les que aporta, com *alfarrassar, botó 'disgust', cabrerot, destralejar, edros, gasó, jama, regallar, revencillada, roll, sangolejar, tendur*.

Joaquim Rafel ha demostrat a partir del buidatge de *Sense la terra promesa* (1980), fet per al *Diccionari del català contemporani*, que ell mateix dirigeix, la riquesa del seu lèxic (8.782 lemes diferents presenta esta obra) i la innovació de més de 100 paraules que fins ell ningú havia elevat a la categoria literària, gràcies a la seua oïda fina dels parlars rurals de la seua zona, i sobretot a la interiorització del procediments creatius de la llengua.

Esta actitud original i contrarrent de Valor ha donat a la lexicografia normativa i a la llengua literària diverses lliçons, que només recentment s'han posat en pràctica:

a) La conveniència per a la llengua literària catalana de renovellar el seu lèxic amb l'aportació amb un mateix nivell, i sense por de trencar la unitat de la llengua, del lèxic particular de les altres terres de parla catalana: «cal emprar moltíssimes paraules d'ús habitual legítimes del català meridional o valencià, que han estat perdudes en altres regions del nostre domini lingüístic» com hui fan autors com Coll, Cucarella o Moncada.

b) La recuperació del prestigi i de la dignitat del valencià enfront dels prejuïus que hi havia allà o ací. Valor demana que s'abandone la idea que els valencians tenim un lèxic caste-

llanitzat i que usem les nostres variants si són correctes i no estan castellanitzades. Per exemple, recomana usar *pantaixar*, *colp*, *pesebre*, *darrer*, *polp* en lloc de les variants barcelonines. A propòsit de *colp* diu: «fóra preferible per la unitat de l'idioma, mantenir en la llengua literària de totes les regions la grafia clàssica, etimològica i totalment correcta *colp*, siga la realització fonètica que se'n faça».

La missió dels lexicògrafs actuals ha de ser continuar la tasca de Valor i recuperar sistemàticament el lèxic valencià, acceptar-lo normativament, i sobretot vehicular-lo als nostres estudiants, amb llibres de text adequats, a pesar de la seua dificultat en estos temps, ja que com em deia el mateix Valor: «no entenc com tots els escolars lligen les meues Rondalles, i en canvi el lèxic que contenen, ben valencià, poat de boca del poble més genuí, no el recuperen».

3. *L'aportació literària*: La producció literària de Valor consta de dues gran àrees: Una primera constituïda per les rondalles valencianes; i una altra, conformada per relats breus i cinc novel·les.

Per la seua formació i les seues lectures tant en un tipus d'obres com en altres, usa la tècnica del narrador omniscient i subjectiu, a pesar que tradicionalment les *Rondalles* presenten un narrador zero. Són escrites amb una gran precisió, minuciositat i exactitud en el detall, com assenyalava Joan Fuster, on no es pot perdre detall, ja que tot funciona com un perfecte mecanisme de rellogeria. Cada detall aparegut ací o allà té la seua funció en la marxa de la resta del relat, segons Escrivà.

Per l'edat, pels temes i l'estil emprats, era considerat un costumista, un escriptor més propi del XIX, per això els escriptors i aficionats a la literatura nascuda a l'empara de *Nosaltres els valencians* no l'introduïren en les seues lectures ni el valoraren literàriament com calia, ja que consideraven que la seua obra no era prou moderna estilísticament i que la llengua era massa rural o dialectal i poc acostada als usos lingüístics i literaris barcelonins. Ocorria que es parlava molt del Valor gramàtic però poc del Valor literari. Encara recorde com en 1980 en posar les *Rondalles* com a lectura obligatòria en les classes de *Gramàtica Normativa Valenciana* i llevar els habituals Fabregat, Ventura Melià, Seguí, Isa Tròlec o alguns del Principat vaig rebre moltes crítiques. Com confessa un bon escriptor de la generació dels 70, Josep Lozano: «Enric Valor va exercir sobre mi un gran encís, més que pel que contava, per com ho contava, sobretot pel seu gran domini de la llengua, pels seus recursos de llenguatge oral, que emanaven directament de la tradició popular, amb els quals el lector podia identificar-se plenament i gaudir d'allò que els teòrics, més o menys idealistes, denominen el geni de la llengua. Un model que com tantes vegades s'ha dit, establia un equilibri entre la unitat de la llengua i les peculiaritats valencianes, un model que aportava nova saba al patrimoni lingüístic de la nostra cultura, un referent molt vàlid per a tractar de confegir en la narrativa el procés d'identificació entre lector i text».

Per això, com ha mostrat Pérez Muntaner, se l'esmenta poc o no se l'esmenta en obres de literatura tan importants com la de Riquer-Comas-Molas, on se li dedica mitja pàgina (recorde que un il·lustre professor i crític barceloní el dia de la defensa de la tesi doctoral de Vicent Escrivà confessava que no havia llegit res de Valor), o en els volums de Carbó-Simbor *La recuperació literària en la postguerra valenciana (1939-1972)* i *Literatura actual al País Valencià (1973-1992)* on és tractat en 6 pàgines.

Valor, a pesar que sabia que era poc valorat literàriament: «Tinc certa joventut en contra perquè no faig experimentalisme», i malgrat la mala sort que tenia amb els editors valencians, seguí fent la literatura realista que creia, i no volgué editar a Barcelona com li recomanava Fuster. Heus ací un detall molt transparent de la personalitat patriòtica de Valor: sacrificà una fama més fàcil i diners pel futur dels valencians, coneixedor de la personalitat valenciana i que l'obra publicada a València tindria més efecte en els valencians que l'editada a Barcelona.

Les *Rondalles* estan confegides a partir d'un nucli narratiu de procedència oral més o menys complet o extens, sobre el qual opera una profunda transformació i reformulació en el relat oral —estructura, situacions, personatges— i ens proposa mitjançant l'escriptura millorativa uns contes cultes, molt separats de la rondalla tradicional. Empra ja la tècnica que després usarà en *l'Ambició d'Aleix*, la seua primera novel·la, i en el *Cicle de Cassana*. Amb elles es recrea un imaginari col·lectiu suposadament valencià. Són en paraules de Vicent Escrivà, petites novel·les amoroses i sentimentals, que ell classifica en quatre tipus: Novel·letes amoroses i moralitzadores. Quadres de costum. Novel·letes gòtiques. Novel·letes historitzants. Estos contes cultes, més pròxims al xix que al xx, com després les novel·les, s'aguanten no en un estil treballat, sinó en la riquesa de llengua que coneix i que li flueix de dins. Com assenyala Joan Oleza: «La força de l'estil no cal cercar-la en Valor, en el seu sentit rítmic o musical, ni tampoc en la seua capacitat de mobilitzar el lector a través de la retòrica: Pocs i poc agosarats són els recursos retòrics de Valor, les seues metàfores, els seus escassos i primaris símbols, els seus jocs amb la sintaxi i la semàntica/.../ La força de la llengua, arrela, com en un Prudenci Bertrana, en l'extraordinària coneixença de la llengua per dedins, de les seues potencialitats materials, de la flexibilitat morfològica, de les variants dialectals, dels modismes populars, de la quantitat de lèxic. És l'home capaç de fer reviscolar la llengua popular». Només li falta haver assajat un registre lingüístic per als diàlegs, com també assenyala Oleza: «Es una veritable llàstima que la seua concepció de la novel·la i de la missió pedagògica de l'escriptor li hagen barrat sovint l'aventura del llenguatge col·loquial, dels diàlegs populars en directe, de la narració de sabor oral». Gemma Lluch creu que qualsevol persona, escolar o adult pot llegir i fruit de les seues Rondalles. Possiblement per això han tingut tant d'èxit en l'escola i en la societat valenciana.

La *novel·lística*, realment la seua vocació més forta (ell es lamentava de no haver pogut realitzar fins a major la seua vocació narradora «però els de la meua generació hem tingut tan mala sort», «he escrit prou, sí, però no tant com haguera volgut. A vegades pense: què poques novel·les em va deixar escriure Franco») presenta les mateixes característiques estilístiques i lingüístiques que les Rondalles, però ara més clarament aboca les seues experiències autobiogràfiques i els seus coneixements de la terra. En elles pretén fer la crònica del període històric que va viure, plasmant-hi totes les seues observacions sobre el paisatge i la geografia, la toponímia, la fauna i la botànica, com ha mostrat Rafael Enguix i Ribelles (en efecte *Sense la Terra Promesa* és la crònica dels primers anys del segle xx i la primera guerra mundial; *Temps de Batuda i Enllà de l'horitzó*, de la guerra civil).

En elles traspua un simbolisme que mostra la seua visió idíl·lica i apassionada pel país: característica important de la seua obra és la pugna entre novel·la (avanç de l'acció, plantejament dels conflictes, individualització dels personatges...) i ègloga (paisatgisme a ultrança, gust per les escenes costumistes, desdramatització dels conflictes, tipificació dels personatges...), en paraules d'Oleza.

Usa la narració en primera persona per a oferir més adequadament el material de ficció i augmentar la complicitat del lector. El protagonistes de les seues novel·les són la col·lectivitat, algunes famílies, la natura, la muntanya i el camp i la llengua.

En *Sense la Terra promesa* posa en marxa una narració principal: l'evolució sociopolítica d'una comunitat en trànsit des d'una economia de tipus agrarista fins a les formes industrials en una primera fase de presa de consciència del proletariat camperol. Aquesta narració va adobada amb tota una llarga sèrie d'històries menors. L'enxarcat implica els diversos modes de narracions amb un ventall ampli que abraça des del petit afer anecdòtic fins aspectes que recorden el quadre de costums tot passant per històries d'aventures (Jeroni Cucart), el fulletó (Alícia), la narració còmica (el calvari).

L'espai global és Cassana amb la geografia, la ruralitat, el pla i la muntanya, però l'espai i el temps no s'esgoten en concreció geogràfica o cronològica. Usa el recurs de l'espai interior i el temps psicològic. Escrivà la considera una novel·la paradigmàtica de l'ambició novel·lar del realisme codificat durant el segle XIX: abundor de parèntesis explicatius, ús de la precisió temporal quasi obsessiva, de la predicció, d'explicacions lingüístiques acurades. També una abundant presència de la ironia dramàtica o situacional. És segurament la seua millor obra.

Temps de batuda és un esforç per rescatar de l'oblit i de reconstruir un món esborrat de la memòria col·lectiva precisament en unes coordenades històriques adverses: l'inici de la guerra civil.

S'hi observen quatre línies ben vigoroses i molt personals en esta obra valoriana, segons Escrivà: 1) La recuperació de l'agre de la terra a través de la contemplació del paisatge, el coneixement de l'entorn geogràfic, el contacte amb els muntanyesos i el seu treball idíl·lic. 2) La identificació del protagonista amb la classe dels propietaris tradicionals que viuen del propi treball. 3) L'apropament de don Frederic a la classe treballadora sensatament conformada amb la seua condició, però amb aspiracions a convertir-se en mitgers. 4) El protagonista, primerament anarquista, posseïdor d'una bona cultura, s'unirà al govern local revolucionari.

Enllà de l'horitzó, on l'espai reconcentrat de Cassana s'obri a l'exterior, ja pot conviure amb altres móns, i on el món rural es converteix en un món vinculat a la marxa històrica de la classe treballadora del país.

La importància literària de Valor ens la presenta Escrivà: «Ell es constitueix literalment, i sense exageracions, en tota la nostra tradició novel·lística. Sense la seua gran obra vessada en el Cicle de Cassana, els valencians perdríem tot un segle XIX [...]. Es per això que sempre situarem Enric Valor entre els grans fabuladors històrics com Víctor Català i Narcís Oller. I al costat dels quasi coetanis Llorenç Villalonga i Mercè Rodoreda».

Enric Valor, en suma, és l'home que ha sabut crear una riquíssima llengua literària que avui en dia és punt de referència obligada per als escriptors més exigents i per als ensenyants més conscienciats. És l'autor que coneix i ha fet actuar totes les virtualitats expressives de la llengua. Però a més és l'escriptor que millor representa la continuïtat ininterrompuda de la tradició lingüística i literària valenciana.

L'entrada del valencià en l'escola féu que les seues *Rondalles* es popularitzaren i es llegiren, però en canvi les seues grans novel·les es lligen poc i es venen menys, i l'única tesi sobre ell roman sense publicar des de l'any 1993.

4. *La seua aportació cívica*: Enric Valor amb el seu exemple ens ha mostrat l'únic camí que tenim: enfortir la llengua comuna des del dialecte o variant pròpia aprofitant els recursos genuïns i creatius de la llengua popular i usant a bondó la sinonímia diatòpica o geosinonímica. D'esta manera, catalans, baleàrics i valencians, valencià i/o català, tots eixirem guanyant.

Si la seua faceta literària ens ha incitat a la lectura com a plaer i com a font de coneixement, la seua faceta cívica ens ha fet conèixer, acceptar, estimar, comprometre's, tindre orgull, ganes de treballar per la llengua i l'esperança per aconseguir un futur millor per al nostre país, en paraules de Rosa Serrano. Com ella mateixa diu: «Les persones que li agraiem tota una vida al servei de la dignificació cultural del País Valencià i la creació d'un model de llengua literària, elegant i efectiva, podem i devem contribuir a la seua difusió amb un recurs ben senzill i eficaç: la motivació, és a dir, compartir amb els altres el nostre entusiasme i la provocació». Eixe és el millor obsequi a Enric Valor: que llegim, estudiem, divulguem i que seguim la seua tasca a favor del País Valencià.

I ho devem fer, a la manera de Palmira, *Enllà de l'horitzó* (p. 30): «per assaborir tota aquesta bellesa —va concloure— no cal sols deixar esplaiar-se la mirada sinó deixar volar la imaginació».

EMILI CASANOVA
Universitat de València